

Зміст і структура моделі готовності вчителів початкових класів до впровадження технологій самозбереження в системі професійної діяльності

У статті висвітлено зміст і структуру моделі готовності вчителів початкових класів до впровадження технологій самозбереження у професійній діяльності, яка побудована завдяки теоретичному дослідженню проблеми готовності учителів початкової школи до формування самозберезувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності, детально розглянуто змістовий аспект реалізації моделі готовності вчителів початкових класів до впровадження технологій самозбереження в професійну діяльність, подано мету та короткий опис спецкурсу «Основи здоров'я для дітей та дорослих».

Ключові слова: зміст, структура, самозберезувальна робота, професійна діяльність.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення передумовою належного виконання професійних обов'язків у професійній діяльності є, насамперед, наявність гарного здоров'я. Учителі повинні мати високий рівень культури здоров'я, вміти його оцінювати й дотримуватися здорового способу життя, задля того, щоб сформувати й у своїх вихованців навички самозбереження, розпочинаючи з молодшого шкільного віку. Сучасний ритм шкільного життя негативно впливає на діяльність усіх учасників навчального процесу, сприяючи виникненню в них значного стомлення й виснаженню адаптивних резервів. Наразі вченими доведено, що ситуація ускладнюється педагогічними помилками, що призводять до вияву невротичних порушень, гіподинамії та розвитку хронічних захворювань. Виявлений недостатній рівень використання вчителями початкових класів організаційних форм методичної роботи з упровадження самозберезувальних технологій свідчить про недостатню теоретичну розробленість даної проблеми, відсутність системного підходу до означеної проблеми [2].

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури дає підстави стверджувати, що системний підхід слід вважати провідним щодо дослідження проблеми готовності вчителя до застосування самозберезувальних технологій у системі методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу.

Науковцями доведено, що методологічною основою методичної роботи навчального закладу є системний підхід. Над визначенням сутності системного підходу як теоретичної та методологічної бази системного аналізу працювали Л. фон Берталанфі [1], Л. Заде [4], В. Садовський [5], О. Ланге, І. Блауберг [3] та інші. Викладені погляди цих науковців указують на те, що фундаментальною основою системного підходу є наявність структурних

компонентів і системотвірних зв'язків внутрішнього і зовнішнього характеру. Таким чином, під системою розуміють об'єднання в єдине ціле багатьох компонентів, пов'язаних між собою реально існуючими зв'язками.

Мета статті полягає в розкритті змісту і структури моделі готовності вчителів початкових класів до впровадження технологій самозбереження в системі професійної діяльності.

Методи дослідження. Нами використувується метод анкетування, метод сократичної бесіди. Визначення перспективних напрямів нашого дослідження нерозривно пов'язане з об'єктивною оцінкою реального стану методичної роботи загальноосвітньої школи з підготовки вчителів до самозбережувальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Теоретичне дослідження проблеми готовності вчителів початкової школи до формування самозбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності, аналіз Державного стандарту і навчальних програм та робочих планів учителів, результати пошуково-розвідувального етапу дослідження дали змогу побудувати модель зазначеної готовності у професійній діяльності. Розроблена модель готовності вчителів початкової школи до впровадження технологій самозбереження є цілісним педагогічним утворенням, яке характеризується наявністю внутрішніх зв'язків між її компонентами: потребнісно-мотиваційним, змістовим, практично-діяльнісним, контрольно-оцінним.

Потребнісно-мотиваційний компонент вміщує: усвідомлення соціокультурної та психолого-педагогічної самоцінності самозбережувальної роботи; вироблення внутрішніх потреб у самовдосконаленні й саморозвитку; розвиток культури суб'єкт-суб'єктної взаємодії; формування мотивації до здійснення самозбережувальної роботи.

Змістовий компонент (класна та позакласна діяльність, науково-дослідна робота, індивідуальні, групові й колективні форми роботи) представлений елементами, що визначають сутність та особливості діяльності щодо готовності вчителів до самозбережувальної діяльності.

Розглянемо детально змістовий аспект реалізації моделі готовності вчителів початкових класів до впровадження технологій самозбереження у професійну діяльність. Зауважимо, що зазначений процес здійснювався на трьох етапах: збагачення відповідних знань, удосконалення вмінь і навичок діяльності та впровадження в професійну діяльність отриманих знань, умінь і навичок.

Перша частина спрямована переважно на формування в учителів показників мотиваційного й когнітивного компонентів структури готовності до формування самозбережувальних умінь і навичок у педагогів та молодших школярів. Перший етап здійснювався під час теоретичних засідань міського методичного об'єднання вчителів початкових класів м. Конотопа –

викладання розробленого спецкурсу «Основи самозбереження для дітей та дорослих», який мав за мету поширення знань учителів про формування культури здоров'я, збереження і зміцнення здоров'я і формування в учителів та їхніх учнів життєвих настанов на дотримання здорового способу життя. Одним із наших нововведень стало доповнення інформації у викладанні основ здоров'я, виражене в недостатньому розкритті тем, що вивчаються з 2-го по 4-й класи. Також більш детально ці теми було розкрито в нашому спецкурсі. Також на допомогу вчителям запропоновано календарне планування та тези для формулювання навчальної, розвивальної та виховної мети уроків з кожної теми.

Варто зазначити, що під час торетичних засідань використовувався метод сократичної бесіди, що передбачав активну участь усіх учасників. Постановка проблемних запитань ставила за мету отримання вчителями найбільш широкого уявлення про аксіологічні аспекти здоров'я і створення передумов для формування готовності до прийняття відповідних рішень.

У першу чергу ми поставили за мету поширення способів зняття психологічного напруження після робочого дня (про необхідність цього свідчать результати попередніх досліджень). До першого заняття були залучені психологи. Учителями визначалися поняття «діяльність», «професійний стрес», «професійне вигорання», «особистість», «особистість учителя початкової школи», «цінність», «культура», «педагогічна культура». Проводилася дискусія за питаннями «Чим професія вчителя початкової школи відрізняється від професії учителя-предметника?», «Яка з вищеозначених професій більш стресогенна?», «Що Ви розумієте під самозбереженням учителя початкових класів?» тощо. Акцентувалася увага вчителів на взаємозв'язку між рівнем культури здоров'я вчителів та їх професійною діяльністю. Зазвичай головним показником здоров'я вважають відсутність хвороб (про що свідчить і наше попереднє опитування) і не замислюються над тим, що на здоров'я людини впливають і психологічні, соціальні, духовно-моральні фактори. Нами було зацентровано увагу вчителів на важливості впливу психологічного комфорту, взаємин із іншими людьми, правильної поведінки в певних ситуаціях на самопочуття. І, звісно, став у нагоді матеріал щодо визначення профілактики професійного здоров'я вчителя. Дискусію продовжило жваве обговорення вчителями причин мотивації до відповідального ставлення до професійних обов'язків. Основними умовами гарної працездатності вчителів були визначені такі: підвищення статусу вчителя в державі; психологічний клімат у колективі, класі та родині; скорочення часу на підготовку до уроків. Для обговорення вчителі за бажанням об'єднувались у творчі групи, придумували ситуацію й пропонували свої думки щодо її розв'язання.

До речі, вчителі напередодні засідання мали скласти список професійних захворювань учителя, причини їх виникнення, обґрунтувати

роль здоров'я у професії вчителя початкової школи та його вплив на організацію навчально-виховного процесу початкової ланки освіти. Заслуховувалися виступи вчителів, що були побудовані на основі вивчення передового досвіду вітчизняних та світових психологів і педагогів. Проведення теоретичного засідання було спрямоване звернути увагу вчителів на те, що погіршення здоров'я є результатом байдужості населення в питаннях власного здоров'я, що зумовлено, у тому числі й недостатньою роботою школи у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я, пропагування здорового способу життя.

За результатами проведеного засідання методичного об'єднання було вирішено скласти пам'ятку «Заходи профілактики професійних хвороб учителів з метою запобігання професійного стресу». Зауважимо, що така робота сприяла більш змістовному поширенню вчителями знань і усвідомленню ними значущості порушених питань і продовжувалась упродовж усієї експериментальної роботи.

Наступне теоретичне засідання було присвячене ознайомленню вчителів початкової школи безпосередньо з посібником «Основи самозбереження для дітей та дорослих». Обговорювалася необхідність упровадження його в практику з метою скорочення витраченого часу на підготовку вчителів до уроків, розвитку творчих здібностей учителів. Під час засідання визначалися сутність понять «культура здоров'я», «валеологічна культура», «культурно-оздоровча діяльність», «культурно-оздоровча грамотність», «культурно-оздоровча готовність» як складових загальної культури особистості. Відбулася презентація мультимедійного конструктора до уроків з курсу «Основи здоров'я». Конструктор спрямований на формування знання в учнів щодо місця здоров'я в системі людських цінностей, розгляду здоров'я як соціальної цінності життя; визначенні основних факторів, що впливають на здоров'я: спадковість, довкілля, медичне забезпечення тощо. Це сприяло усвідомленню вчителями необхідності відповідально та творчо підходити до викладацької діяльності з питань самозбереження, важливості формування культури здоров'я, оскільки здоров'я кожної конкретної особистості становить потенціал нації. Обговорення доцільності використання посібника та мультимедійного конструктора завершилося інтерактивною грою «П'ять капелюхів». Учителі були розділені на групи за кольорами капелюхів, які вони отримали (червоний капелюх: необхідно висловити свої враження та емоції; жовтий капелюх: необхідно назвати все позитивне в нашому заході; чорний капелюх: необхідно розказати, що не вийшло, що хотіли б змінити; зелений капелюх: необхідно дати характеристику творчим конкурсам, запропонувати нестандартні рішення; синій капелюх: необхідно підбити підсумки, поставити оцінку заходу та учасникам).

З метою практичного впровадження отриманих знань учителям було запропоновано розробити і провести майстер-класи «А я роблю це так...», які розкриють рівень сформованості знань учителів про способи впровадження технологій самозбереження в професійну діяльність. З метою спонукання для продовження над поповненням методичного забезпечення самозбережувальної діяльності вчителів було запропоновано створити «скриньку» надбань. Результатом такої роботи стали: дидактична скринька фізкультурхвилинок, скринька загадок, скринька прислів'їв тощо.

Третє теоретичне засідання (підсумкове) відбувалося за допомогою проведення конкурсу проектів «Самозбережувальна діяльність у моєму житті». Для проведення конкурсу створювалися творчі групи вчителів початкових класів з двох-трьох шкіл, які презентували свої досягнення шляхом презентацій або за допомогою інтерактивного журналу. За результатами засідання зібрано й надруковано матеріали у збірнику «Інформаційна школа здоров'я м. Конотоп». Учителям запропоновано викласти матеріали на власних або шкільних сайтах з метою поширення досвіду.

Практичні заняття методичного об'єднання вчителів початкових класів реалізувалися шляхом проведення уроків з курсу «Основи здоров'я», адже саме навчальний урок головним чином реалізує зміст освіти, сполучає в нерозривну цілісність зміст, який засвоюють учні, способи його засвоєння та засоби розвитку й виховання школярів. Учителями проводилося розкриття змісту навчального матеріалу за чотирма складовими: життя і здоров'я людини; фізична складова частини здоров'я; соціальна складова частини здоров'я; психічна й духовна складові частини здоров'я. Мета завдання полягала в реалізації власного творчого потенціалу вчителів.

Також учителями міста були розроблені проекти за участі учнів та їх родин: «Мій здоровий вихідний день», «Здоров'я може бути смачним». Учні створювали вірші-рекламу молока та молочних продуктів, робили паперові поробки за темою «Кошик здоров'я», виконували родинні презентації «Мій здоровий день». Адже залучення всіх учасників навчально-виховного процесу початкової школи (дітей, батьків, викладачів) є однією з педагогічних умов готовності вчителів початкових класів до впровадження технологій самозбереження в професійну діяльність.

Набуті знання запропоновано втілювати під час пришкольного оздоровчого табору, який проходить протягом 21 дня червня місяця (використання ігор, оздоровчих проектів, організація сезонного відпочинку тощо).

Практично-діяльнісний компонент вимагає поетапної методики її впровадження. Основними етапами готовності вчителів початкової школи до організації самозбережувальної роботи визначено актуалізаційний, навчально-інформаційний, систематизаційний, пошуково-дослідницький, реалізаційний.

Контрольно-оцінний компонент визначається рівнями готовності вчителів до впровадження самозбережувальних технологій у початковій школі (високий, середній, достатній, низький).

Ефективність упровадження моделі визначається комплексом педагогічних умов: гуманізації навчально-виховного процесу; розвиваючого характеру навчання; особистісно-орієнтованого підходу; урахування вікових особливостей; здійснення міжпредметних зв'язків; професійно-педагогічної спрямованості готовності; відповідності педагогічної теорії та практики професійно-педагогічній діяльності в початковій школі.

Багатоаспектність готовності вчителів початкової школи до впровадження технологій самозбереження вимагає врахування принципів емоційності, доступності, систематичності, свідомості, активності, наочності та індивідуального й особистісно зорієнтованого підходів.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, готовність до впровадження технологій самозбереження вчителів початкової школи – об'єднання в складну структурну систему мотивів, рис характеру, ставлення, інтересу до організації визначеної роботи, професійних знань, умінь і навичок, досвіду. Цілісність цієї системи визначається повноцінним розвитком кожного з компонентів, тобто взаємообумовлюється єдністю афективного, когнітивного й технологічного компонентів у структурі готовності вчителя початкової школи до відповідного виду діяльності.

Означена структура готовності вчителів початкової школи і надалі розглядатиметься у вигляді безперервного процесу професійної діяльності, як етап зародження в освітньому просторі України інноваційної моделі вчителя початкової школи, який готовий підвищувати культуру власного здоров'я, досконало володіє методикою та організацією пізнавальної, екологічної, реабілітаційної, психотерапевтичної діяльності і спілкування молодших школярів в особливих умовах природного і соціального середовища. Готовність учителів початкової школи до організації самозбережувальної роботи спрямовується на розвиток професійних якостей, які повинні допомогти їм у вирішенні всього комплексу педагогічних завдань: аналітико-рефлексійних, конструктивно-прогностичних, організаційно-діяльнісних, оцінно-інформаційних, діяльнісних, коректувально-регулюючих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берталани Л. Общая теория систем / Л. Берталани. – 2-е изд. – М. : Мир, 1960. – 328 с.
2. Беседа Н. А. Роль методичної роботи з вчителем в умовах здоров'язбережувального педагогічного процесу / Н. А. Беседа // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : VII міжнар. наук.-практ. конф., 2 – 5 квітня 2009 р. : зб. матеріалів. – Х., 2009. – Т. 1. – С. 22–27.
3. Блауберг Н. В. Становление и сущность системного подхода / Н. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1973.
4. Заде Л. А. Основы нового подхода к анализу сложных систем и процессов принятия решений / Л. А. Заде // Математика сегодня. – М. : Знание, 1974. – С. 5–49.

5. Садовский В. Н. Основания общей теории систем: логико-методологический анализ / В. Н. Садовский. – М. : Наука, 1974. – 279 с.

РЕЗЮМЕ

Юрченко О. М. Содержание и структура модели готовности учителей начальных классов к внедрению технологий самосохранения в системе профессиональной деятельности.

В статье освещены содержание и структура модели готовности учителей начальных классов к внедрению технологий самосохранения в профессиональной деятельности, которая построена благодаря теоретическому исследованию проблемы готовности учителей начальной школы к формированию навыков и умений самосохранения у младших школьников в учебно-воспитательной деятельности, подробно рассмотрено содержание реализации модели готовности учителей начальных классов к внедрению технологий самосохранения в профессиональную деятельность, определена цель и подано краткое описание спецкурса «Основы здоровья для детей и взрослых».

Ключевые слова: содержание, структура, самосохраняющая работа, профессиональная деятельность.

SUMMARY

Yurchenko O. The Content and Structure of the Model of Primary School Teachers' Readiness to Implement Technologies of Self-Preservation in the System of Professional Activities.

In the article the content and structure of the model of readiness of primary school teachers to introduce technology for survival in professional activities, built through theoretical researches of the problems of primary school teachers' readiness to form self-preserving skills in younger students in educational activities, the semantic aspect of the model of primary school teachers' readiness to introduce technology into professional self-preservation activities, a brief description of the purpose and course "Fundamentals of care for children and adults" are presented.

The survey method and the method of Socratic conversation are used. Definition of perspective directions of our research is inextricably linked to objective assessment of the real state of the methodological work of secondary school teacher to self-preserving activity.

High level of readiness of primary school teachers to introduce technology requires consideration of the principles of self-preservation: emotion, accessibility, systematic, consciousness, activity, clarity, and individually oriented approaches. Thus, the willingness of the primary school teachers to implement technologies for survival – the system of a complex structural motives, traits, attitudes, a particular interest in the organization of work, professional knowledge, skills and experience. The integrity of the system is determined by the full development of each component, i.e. mutually caused by the unity of affective, cognitive and technological components in the structure of the elementary school teacher's readiness to corresponding activity.

The above mentioned structure of the primary school teachers' readiness continue to be treated as a continuous process of professional activity as nucleation stage in the educational space of Ukrainian innovative model of elementary school teacher who is willing to enhance his/her health culture, fluent technique and organization of cognitive, environmental, rehabilitation, psychotherapy and communication of junior pupils in the special conditions of the natural and social environment.

Key words: content, structure, self-preserving work, professional activities.